

DANUTA UMIASTOWSKA

ZADANIA NAUCZYCIELA W PRZYGOTOWANIU UCZNIĄ DO PODEJMOWANIA AKTYWNOŚCI RUCHOWEJ

**(Teacher's tasks in preparation of a student
to undertaking physical activity)**

Institut Kultury Fizycznej, Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego,
Uniwersytet Szczeciński

Słowa kluczowe: nauczyciel, proces nauczania, aktywność ruchowa.

Key words: teacher, teaching process, physical activity.

Przygotowanie dobrego nauczyciela jest jednym z trudniejszych wyzwań stawianych przed uczelniami kształcącymi przyszłych pedagogów. Nie jest to bowiem zadanie, które można zrealizować w trakcie trwających studiów. Wyposażenie studenta w niezbędną wiedzę i umiejętności to tylko jedna strona jego edukacji. By stać się dobrym nauczycielem, potrzebna jest jeszcze praktyka oraz ustawiczne kształcenie się, pozwalające na unowocześnianie wiedzy i ciągłe jej aktualizowanie.

Preparation of a good teacher is one of the more difficult challenges faced by universities educating future teachers. It is not a task which can be completed in the duration of studies. Equipping a student in necessary knowledge and skills is only one part of his or her education. In order to become a good teacher one needs practice and constant training which allows for reviewing of knowledge and its constant updating.

*W żadnym zawodzie człowiek nie ma
tak wielkiego znaczenia, jak w zawodzie
nauczycielskim...*

Jan Władysław Dawid

Maciej Demel już trzydzieści lat temu tak pisał na temat roli nauczyciela wychowania fizycznego: *Rola ta wymaga dziś pewnej korekty w związku z kursem na intelektualizację programu wychowania fizycznego, a także wzbogacania o niektóre funkcje, dotychczas słabo zaznaczone lub formalnie nie usankcjonowane. (...) Będzie to światły doradca i przyjaciel młodzieży, taki, za którym młodzież chodzi* [Demel, 1976, s. 239].

Tworzenie modelu nauczyciela wychowania fizycznego można oprzeć na ustaleniu kompetencji, które będą stanowiły podstawę jego działań. Zaliczyć do nich można z całą pewnością interakcje zachodzące pomiędzy nauczycielem, uczniem i społeczeństwem (inni nauczyciele, rodzice itp.) oraz czynniki, które warunkują takie, a nie inne kształtowanie się postawy nauczyciela (wynikające z przesłanek psychicznych, motorycznych i społecznych).

Zdaniem Czesława Kupisiewicza: *Czasy, w których żyjemy, charakteryzuje eksplozja informacji, nie spotykana przedtem mobilność zawodowa, ogromny wzrost znaczenia nauki, rozwój środków masowego przekazu informacji, szybki postęp techniczny, akceleracja psychofizycznego rozwoju dzieci i młodzieży, trudności związane z utrzymaniem równowagi ekologicznej itp. Na te i wiele innych przemian nauczyciel musi być przygotowany i otwarty. Sytuacja ta wymaga od niego ciągłego doskonalenia swoich kompetencji i umiejętności zawodowych, warsztatu metodyczno-organizacyjnego, poszerzania horyzontów wiedzy. Stąd rola i funkcja nauczyciela w dzisiejszej rzeczywistości edukacyjnej staje się coraz bardziej ważna i odpowiedzialna – tym bardziej, że zawsze postrzegamy ją poprzez pryzmat dobra ucznia* [Kupisiewicz, 1987, s. 159]. Tradycyjna rola nauczyciela musi ulec pewnym przeobrażeniom. Położenie większego nacisku na czynności organizacyjne zmierzające ku wielostronnej aktywności wychowanka nadawać powinny inne tory w kształceniu nauczycieli.

Ważne są również zmieniające się funkcje nauczyciela ze względu na określony etap edukacji szkolnej:

- I etap: nauczanie zintegrowane – funkcja opiekuńczo-wychowawcza,
- II i III etap: nauczanie blokowe i gimnazjum – funkcja doradczo-sterująca,
- IV etap: liceum – funkcja sterująco-korygująca.

Dobrze przygotowany nauczyciel wychowania fizycznego powinien potrafić tak kierować procesem nauczania i wychowania, by uczeń opanował zdolność adaptowania nowych osiągnięć i wykorzystywania ich w praktycznym działaniu. Będzie to możliwe wówczas, gdy wychowanie fizyczne zostanie odpowiednio usytuowane w strukturze nauczania wszystkich dyscyplin, tak aby w efekcie rzeczowe opanowanie go zaowocowało zdolnością przekazywania uczniom wiedzy. Jednocześnie nauczyciel wf powinien posiadać umiejętność zachowania się w różnych zmieniających się sytuacjach, np. pano-

wanie nad tembrem głosu, wewnętrzna dyscyplina, wrażliwość estetyczna itp. [Hodań, Żukowska, 1996].

Józef Kuźma określa zadania nauczycieli przyszłej szkoły jako *kształtowanie nowego pokolenia ludzi wszechstronnie rozwiniętych, którzy będą mogli łączyć inteligencję racjonalną i inteligencję emocjonalną* [Kuźma, 2000, s. 61]. Przyszły nauczyciel powinien zatem zostać wyposażony w taką wiedzę, by mógł świadomie realizować funkcje nowoczesnej szkoły określone przez Wincentego Okonia tak:

- równomierne przykładanie wagi do problemów przyszłości, przeszłości i współczesności,
- umiejętne koncentrowanie uwagi uczniów na problemach globalnych (dotyczących zarówno najbliższego otoczenia, jak i całego świata),
- rozwijanie samodzielności ucznia w myśleniu i działaniu, co prowadzi do tworzenia postaw twórczych,
- przypisanie szkole olbrzymiej roli w kształtowaniu aktywnego i twórczego stosunku młodzieży do wszystkiego, co ją otacza [Okoń, 1991].

Podsumowaniem rozważań na temat przygotowania studentów do roli nauczyciela niech stanie się myśl krakowskiego pedagoga J. Kuźmy: *Nowatorska twórcza szkoła zależy przede wszystkim od twórczych nauczycieli* [Kuźma, 2000, s. 75]. Tylko nauczyciel w pełni rozumiejący swoją rolę potrafi wzbudzić u ucznia zainteresowanie przedmiotem, ukształtować w nim pozytywne postawy wobec uczestnictwa w różnych zadaniach. Postępowanie nauczyciela służącego wielokrotnie jako wzór do naśladowania i utożsamiania się z nim jest bardzo istotnym składnikiem pracy pedagogicznej.

Jeśli uda się nam, nauczycielom akademickim, takie przygotowanie przyszłych pedagogów, powinni oni powiększyć szeregi **czarodziejów zawodu**, którzy mimo licznych przeszkód będą po prostu kochać dzieci i to co robią. Nie staną się natomiast rzemieślnikami, którzy wykonują swoją pracę profesjonalnie, ale nie ozdabiają jej tą czarodziejską nitką...

Aby dobrze zrozumieć misję nauczyciela wychowania fizycznego, warto raz jeszcze wyraźnie określić różnice między kulturą fizyczną (do uczestnictwa w której mamy przygotować wychowanka) i wychowaniem fizycznym (procesem, którego uczestnikiem jest każdy uczeń w szkole). Zdaniem Henryka Grabowskiego: *Kultura fizyczna różni się od wychowania fizycznego tym, że ta pierwsza – jak każda inna dziedzina kultury – rozwija się żywiołowo, pod wpływem zmieniających się, różnorodnych potrzeb społecznych. Dlatego do jej wytworów możemy zaliczyć zarówno służące przywracaniu zdrowia metody usprawniania ciała w rehabilitacji, jak i naganne moralnie i zabójcze dla zdrowia środki dopingujące w sporcie. W wychowaniu fizycznym natomiast są zawsze, zgodnie ze stanem wiedzy lekarsko-pedagogicznej, starannie wyselekcjonowane pod kątem ich zdrowotnej i wychowawczej wartości* [Grabowski, 2004, s. 40].

Przygotowanie dobrego nauczyciela jest jednym z trudniejszych wyzwań stawianych przed uczelniami kształcącymi przyszłych pedagogów. Nie jest to bowiem zadanie, które można zrealizować w trakcie trwających studiów. Wyposażenie studenta w niezbędną wiedzę i umiejętności to tylko jedna strona jego edukacji. By stać się dobrym nauczycielem potrzebna jest jeszcze praktyka oraz ustawiczne kształcenie się pozwalające na unowocześnianie wiedzy i ciągłe jej aktualizowanie.

Co należałoby zatem zrobić, aby studentów przygotować do wypełniania takich ról. Przede wszystkim musimy doprowadzić do perfekcji system samooceny i samokontroli wraz z umiejętnością korzystania z jego wyników. Student musi umieć ocenić, co potrafi, a co jest jego słabą stroną. Uświadomienie sobie pewnej niewiedzy stanowi punkt wyjścia do aktywnej pracy nad sobą. Bagatelizowanie braków prowadzi do spłykania problemu i w dalszej konsekwencji do nieumiejętności radzenia sobie w zmieniającej się szkole. Studenci przyzwyczajani od czasów szkolnych do odtwórczego przyswajania wiedzy próbują w taki sam sposób podchodzić do swojej pracy. Należy zatem wskazać im podczas zajęć seminaryjnych i ćwiczeniowych metody aktywizujące, techniki socjometryczne oraz nauczyć stosowania ich w pracy.

Postawa nauczyciela to najistotniejszy element przygotowania młodego człowieka do uczestnictwa w ruchu. Wspólna radość, jaką niosą ćwiczenia, brak sytuacji stresujących podczas lekcji (obawa przed przyborem, przyrzędem, narażenie się na złośliwości ze strony kolegów i nauczyciela, strach przed ośmieszeniem się) zapewni inny stosunek do przedmiotu. Realizacja tego postulatu może się odbywać przez włączanie ucznia do organizacji procesu lekcyjnego – prowadzenie zabaw i gier, prowadzenie fragmentów ćwiczeń kształtujących, rozwiązywanie usamodzielniających i problemowych zadań ruchowych. Należałoby się tutaj zastanowić nad organizacją rozgrywek międzyklasowych, które na ogół przybierają postać mistrzostw szkoły, lig klasowych, turniejów z poszczególnych gier zespołowych, zmagani lekkoatletycznych itp. Jednak przy takim założeniu najczęściej są one adresowane do najlepszych, bo to oni stanowią reprezentację klas. Ci najlepsi już są do ruchu przekonani, natomiast naszym zadaniem jest dotrzeć do tych niezainteresowanych. Trzeba zatem pomyśleć o sposobie ich aktywizowania na przykład przez udział w turniejach gier i zabaw ruchowych, przez współzawodnictwo w mniejszych zespołach (turnieje dwójek czy trójek), przez łączenie rekreacji szkolnej z rekreacją rodzinną (festyny z okazji Dnia Matki, Dnia Dziecka czy nawet Dnia Babci i Dziadka).

Nasi absolwenci potrafią przeprowadzić „klasyczne zajęcia” – to znaczy takie, które realizowane są w warunkach sali gimnastycznej, pływalni czy boiska szkolnego. Stosując właściwe tony lekcyjne, posługując się odpowiednio wybranymi formami organizacyjnymi i metodami nauczania, opierają się na prawidłowej systematyce nauczania poszczególnych elementów techniki i taktyki z różnych dyscyplin sportowych. Trudności zaczynają się wówczas, gdy pracujemy w trudnych warunkach, a lekcje prowadzone bez sali gimnastycznych są codziennością. I tu okazuje się, że nie umiemy być alternatywni. Zatem należy w naszym systemie przygotowania położyć na ten element większy nacisk.

Przygotowanie ucznia do podejmowania aktywności ruchowej bez stymulowania go przez nauczyciela wymaga wykształcenia trwałej postawy wobec uczestnictwa w kulturze fizycznej. Droga do tego celu może prowadzić przez realizację programów autorskich, w których znajdują się dyscypliny sportowe zaliczane do „sportów całego życia” – zawierające elementy jazdy na rowerze, pływania, różnych form gimnastycznych. Nie należy też zapominać o formach związanych z turystyką pieszą, łącząc ją z zajęciami atletyki terenowej (często są zupełnie pominiętymi treściami programowymi). Realizacja zajęć opartych na kanonach turystyki pieszej jest formą budzącą u dzieci

duże zainteresowanie. Uczestniczenie w pieszych rajdach i pokonywanie kilkukilometrycznych tras (a następnie i dłuższych) daje dużo większe efekty niż 45-minutowa imitacja lekcji na wąskim korytarzu.

Z pewnością realizacja takich zadań wymaga przychylności i zainteresowania aktywnością ruchową uczniów ze strony dyrekcji szkół. Dzisiejsze programy autorskie pozwalają bowiem na takie ułożenie planu nauczania, by można było łączyć jednostki lekcyjne w kilkugodzinne bloki, realizować zajęcia skomasowane, oprócz systematycznych 2-3 lekcji tygodniowo. Olbrzymią rolę odgrywają tu także wszelkie zajęcia pozalekcyjne i system wycieczek klasowych. Przy ograniczeniach finansowych sportowe zajęcia pozalekcyjne zamykają się najczęściej w ramach specjalistycznego treningu z wybranej dyscypliny z uczniami najzdolniejszymi. Bardzo rzadko organizuje się „godziny sportowania” dla dzieci młodszych, dla uczniów o przeciętnej lub niskiej sprawności fizycznej.

Można byłoby tu jeszcze wspomnieć o roli, którą pełnią boiska szkolne po zakończonych lekcjach. Zamiast służyć uczniom do gry w piłkę czy palanta, stają się placami nauki jazdy, parkingami lub innymi obiektami działalności gospodarczej. „Otwarta szkoła” powinna stać się nie obiektem marzeń, a normalną praktyką – tak jak to się dzieje w innych krajach Unii Europejskiej.

Do tych wszystkich działań warto włączyć grono pedagogiczne i rady rodziców. Nauczyciel wychowania fizycznego będzie przede wszystkim organizatorem części specjalistycznej, osobą, która wyposaży ucznia w odpowiednie umiejętności ruchowe, a nad kształtowaniem trwałych postaw i nawyków będzie pracował już cały zespół wychowawców.

Ruch powinien kojarzyć się z czymś, co daje radość, zadowolenie i satysfakcję, pozwoli uwierzyć we własne siły, skosztować smaku zwycięstwa i goryczy porażki. Zatem każdemu nauczycielowi powinny w jego postępowaniu przyświecać słowa Jędrzeja Śniadeckiego aktualne prawie od dwustu lat: *...nigdy ten nie nauczy nikogo, kto swej nauki nie umie zrobić przyjemną* [Śniadecki, 2002, s. 88].

PIŚMIENNICTWO

1. Demeł M., 1976: Wychowanie fizyczne szkolne w świetle orientacji aksjologicznej. Krytyka i propozycje modelowe. [W:] (red.) Z. Krawczyk, Kultura fizyczna i społeczeństwo, PWN, Warszawa.
2. Grabowski H., 2004: Uwagi krytyczne o wychowaniu fizycznym i kształceniu nauczycieli. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
3. Hoďań B., Żukowska Z., 1996: Nauczyciel wychowania fizycznego i jego społeczno-wychowawcze funkcje. AWF w Warszawie, Olomouc–Warszawa.
4. Kupisiewicz Cz., 1987: Szkolnictwo w procesie przebudowy. PZWS, Warszawa.
5. Kuźma J., 2000: Nauczyciele przyszłej szkoły. Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.
6. Okoń W., 1991: Rzecz o edukacji nauczycieli. WSiP, Warszawa.
7. Śniadecki J., 2002: O fizycznym wychowaniu dzieci. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, s. 88.